

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

PHILOLOGIST

JOURNAL OF LANGUAGE, LITERARY AND CULTURAL STUDIES

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

VII/2013

ЗАБОРАВЉЕНЕ ВРЕДНОСТИ НОВЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Максимовић, Горан (2011), *Идентитет и памћење*, Филозофски факултет: Ниш.

Заборањени писци су знатно допринели српској култури, књижевности, језику и историји, јер су у своме времену били актуелни, читани и цењени, били су утицајни и креирали су књижевни, уметнички и јавни живот. О феномену њиховог заборава, као и о њиховим делима и књижевним биографијама, сусрећемо се у књизи Горана Максимовића *Идентитет и памћење*, која је објављена у издању Филозофског факултета Универзитета у Нишу 2011. године. Сачињена је из седамнаест огледа који су распоређени у три тематске целине: „Видици“, „Личности“ и „Мериђани“.

Прва уврштена студија посвећена је личности и аутобиографском делу протосинђела Кирила Цвјетковића, који је као секретар владике Венедикта Краљевића својим деловањем зауставио покушај унијаћења Далматинске православне епархије 1818. године. Студија о Матији Бану истражује његове мемоарске записе о сусретима с Његошем у раздобљу од 1847. до 1849. године. У књизи проналазимо и расправе о Јовану Сундечићу, о Лазару Томановићу, о Мити Калићу као заборањеном комедиографу, о вредном Милану Савићу, оцу знамените Анице Савић Ребац и слично.

У другом делу књиге, под насловом „Личности“, у први ред су стављене књижевне биографије три српска монаха: митрополита Ђорђа Николајевића, архимандрита Јоаникија Памучине и

митрополита Михаила Јовановића. Заслугом Ирене Арсић, рани текстови митрополита Ђорђа Николајевића поново су постали доступни савременим читаоцима, а објављени су у књизи под приређивачким насловом *О Дубровнику и Дубровчанима*. Памучина је сакупљао приповетке на простору Херцеговине, а световне књиге Михаила Јовановића данас су углавном заборањене, иако су драгоцен допринос српској путописној књижевности у 19. веку.

У књизи *Идентитет и памћење* проналазимо и огледе о двојници трагичних песника српског романтизма, Дамјану Павловићу и Владимиру Васићу, који су прерано нестали с књижевне сцене и нису стигли да остваре несумњиво снажан песнички таленат. Довољно је читати Павловићеве стихове, да читаоцу буде јасно о каквом таленту се говори, али нажалост ни овај песник, а ни Владимир Васић, који је умро млад као војник а иза њега нам је остала мала свеска песама, нису стигли да се искажу као песници због преране смрти. Посебно истраживачко место заузимају три некада угледна и утицајна песника српског романтизма, данас углавном занемарена, Ваца Живковић, Јован Илић и Стеван Владислав Каћански. Јован Илић, отац књижевника Милутина, Драгутина, Војислава и Жарка Илића, био је пре свега словенофил, песник, побратим Бранка Радичевића, пријатељ Симе Милутиновића Сарајлије, касније

политичар и родоначелник најугледније књижевне породице. Каћански је написао велики број разбарушених родољубивих песама, да би у љубавној лирици био врло умерен и више певао о имагинарној драгој него о конкретној жени, са снажном доминацијом рефлексивности о смислу живота без љубави, о смрти и космичкој судбини човека. На ове песнике се надовезује и студија о тројици Дубровчана у српској књижевности деветнаестог века: Дум Ивану Стојановићу, Спири Калику и Антуну Фабрису. Први и последњи живели су и стварали у родном Дубровнику. Дум Иван је писао приповетке, филозофске расправе и посланице. Најважније му је дело историја књижевности старог Дубровника, која је изашла под насловом *Дубровачка књижевност*. Спира Калик је остао упамћен као преводилац и као путописац. Фабрис је писао пригодне песме, бавио се уредништвом и писао чланке о љубави према својој српској народности, књижевнокритичке текстове, биографске цртице. У расправи о политичарима као српским књижевницима 19. века посебна пажња посвећена је Чедомиљу Мијатовићу, Милутину Гарашанину и Владану Ђорђевићу. Мијатовић се истакао као писац историјских романа у којима је на романтичан начин величао српску прошлост, а оставио је занимљиву путописну прозу *Цариградске слике и прилике*, бавио се спиритизмом и писао о езотеричним појавама. Милутин Гарашанин је био школовани државник, дипломата и публициста, син знаменитог Илије Гарашанина, одличан беседник, а као писац врсни полемичар, који је разобличавао испразну фразеологију која је ушла у све политичке говоре, у правни систем и све загушила да се не препозна истина од лажи. Владан Ђорђевић је написао бројне текстове: драме, путописе, критике, преводе с немачког, француског, руског, новогрчког, чланке из медицине, јер је и

сам био доктор хирургије, писао је чланке из политике, дипломатије, природних наука. Објављивао је у водећим листовима и часописима у то време, као што су *Српске новине*, *Видовдан*, *Световид*, *Даница*, *Матица*, *Босанска вила*, *Јавор*, *Летопис Матице српске*, а нарочито је драгоцјен траг оставио као уредник часописа *Отаџбина*. У огледу „Два скрајнута писца из пјесничке породице Илић“ обухваћене су књижевне биографије Милутина и Жарка Илића. Најстарији, Милутин, и најмлађи, Жарко, оставили су по обиму најмање књижевно дело у својој породици. Милутин је писао књижевне прилоге, песме и приповетке, објављивао је елегичне, рефлексивне, социјалне, љубавне и сатиричке песме, хумористичке приче, написао је историјску драму *Краљ Војислав*, као и комедију *Ново доба*. Жарко Илић је објавио тридесетак краћих текстова, највише превода с руског, неколико критика, епиграма и хуморески. У огледу „Три заборављена путописца српског деветнаестог века“ апострофиране су књижевне биографије Саве Бјелановића, Драгомира Брзак и Мите Ђорђевића. Први је био представник српског национа у Далмацији, други је стварао и радио у Србији, а трећи у Војводини. Бјелановић се књижевно нарочито исказао као путописац о словенским земљама, где нарочито посвећује пажњу чешком народу и описима старог златног Прага, као најлепше европске престонице тога времена. Брзак је писао драме, приповетке из друштвеног живота, хумористичког карактера, преводио је позоришна дела с немачког језика. Написао је путопис *Са Авале на Босфор*. Мита Ђорђевић пише прилоге, фељтоне, козерије и путописе, чланке из педагогије и школства. Писао је о Дунаву, Дрини, Бањи Ковиљачи, српском југу. У расправи „Два заборављена српска књижевна критичара са почетка двадесетог века“ анализиран је рад Павла Лагарића

и Илије Ивачковића. Обојица заслужују обновљену пажњу српске књижевне историографије. Ивачковић по снажним и прецизним критичким судовима, а Лагарић као књижевни и ликовни критичар, те као савременик и пријатељ Петра Кочића, који је имао утицаја на његово књижевно формирање и рад.

У трећој целини, под насловом „Меридијани“, приказани су заборављени путописци: Милан Јовановић Морски, Лазар Томановић, Марко Цар, митрополит Михаило Јовановић, као и поједине путописне књиге: *Путовање по Херцеговини митрополита Серафима Перовића*.

С правом је највише пажње усмерено на путописну прозу Милана Јовановића Морског, која је обухватила огромне просторе од Боке Которске до Далеког истока. Прихвативши код паробродског друштва „Лојд“ лекарску службу и породично боравиште у Трсту, за четири године Јовановић Морски је пропутовао многе земље и континенте, све до Индије, Сингапура и Кине. Поред тога, писао је и књижевне критике, огледе и расправе, а објављивао у *Матици*, *Јединству*, *Позоришту*, *Српским новинама*, *Летопису*, *Вили*, *Јавору*, *Младој Србдијади*, *Српској Зори*, *Отаџбини*, *Српским илустрованим новинама*, *Гласу Црногораца*. Други заборављени путописац је књижевни критичар Марко Цар. Прву целину његових путописа чини Венеција, *Успомене с пута у Италију*, *У Латинима*, *Кроз Умбрију и Тоскану*, другу целину представљају путописи посвећени завичајном приморју (Бока Которска), а трећи континенталном делу Балканског полуострва. Цар наглашава да постоје две врсте путовања, прва када човек путује са својом драгом и када човек путује забаве ради, или да се отресе чамотиње. Лазар Томановић је дао путописну прозу о српским земљама у 19. веку. Његова путовања су ишла од Боке Которске до Дубровника и Макарске, описао је долазак у Задар, где су га

дочекали стари пријатељи Саво Бјелановић и Марко Цар, затим новоименовани владика далматински Никодим Милаш. Преко Шибеника је отпутовао све до Книна, где обилази пријатеље на ободу Книнског поља и у Голубићу, свештенике Тода Новаковића и Шпира Војновића. Посетио је Сплит, Солин и Диоклецијанову палату у Сплиту, коју упоређује са ископинама дукљанским у околини Подгорице. Два боравка у Острогу је овековечио путописима. Поред тога, писао је о Ловћену, Ријечи Црнојевића, приказао је излет на Иванова корита и Језерски врх до Његошеве капеле и гробнице, путовање до Миркове вароши односно Подгорице. Обимније текстове је посматрао као црте с пута, слике с пута или писма с пута. Познат му је путопис *Осам дана по Црној Гори*, а написао је и *Девети дан*, који је објавио у листу *Стражилово*. Посебну пажњу придаје бокелским знаменитостима, описујући манастир Савину, градове: Херцег Нови, Рисан, Пераст, Котор, Тиват. Описао је путовање по бачким и фрушкогорским манастирима, нарочито фреско-сликарство, израду иконостаса, показао је способност обликовања портрета савременика.

Каноничко путовање по Херцеговини, које представља путописну прозу митрополита Серафима Перовића, послужило је Максимовићу да поред описа овог текста изложи и целовиту биографију овог знаменитог монаха 19. века. Књига о каноничком путовању архиепископа и митрополита Серафима Перовића по епархији херцеговачко-захумској састоји се из три дела, а приредио је ђакон Патрикије Ј. Поповић и објавио у Мостару. Књига *Идентитет и памћење* аутора Горана Максимовића заокружена је као целина расправом о виђењу Чегарског боја и Ђеле-куле у српским путописима друге половине 19. века. Посебно место у путописној литератури посвећено је Нишу, а путописи

који су посебно издвојени су *Путовање по Новој Србији* Сретена Л. Поповића, *С Дрине на Нишаву* Милорада Поповића Шапчанина, *Стара писма из нових крајева* Милана Ђ. Милићевића и *Ниш и нишке знаменитости* Живана Живановића.

Поред тога што књига *Идентитет и памћење* изнова враћа у читалачку

сферу заборављене и скрајнуте писце и дела српске књижевности, упућује нас и на важне часописе, на институције, издаваче и догађаје, који су били драгоценци за српски културни и књижевни идентитет у 19. веку.

marija.stevanovic76@gmail.com